

Makale Geliş | Received: 18.06.2023
Makale Kabul | Accepted: 09.08.2023
Yayın Tarihi | Publication Date: 20.10.2023
DOI: 10.20981/kaygi.1312227

Nurten KODAZ ÖCAL

Doktora Öğrencisi | Phd. Candidate
Millî Eğitim Bakanlığı, Adana, TR
Ministry of National Education, Adana, TR
ORCID: 0000-0002-4240-405X
nurkodaz@gmail.com

Birsel AYBEK

Doç. Dr. | Assoc. Prof.
Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Adana, TR
Çukurova University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Adana, TR
ORCID: 0000-0001-5846-9838
baybek@cu.edu.tr

Öğretmenlerin Çocuklar için Felsefe (P4C) Eğitiminde Yaşadıkları Sorunlar*

Öz: Çocuklar için felsefe üst düzey düşünme becerilerini geliştirme açısından önemli bir yaklaşım ve yöntemdir. Çocuklar için felsefeyi sınıflarında uygulayan öğretmenler, çocukların düşünme becerilerini geliştirdikleri, onları hayata hazırladıkları, farklı fikirlere açık olmalarını sağladıkları için felsefeyi önemli bulmakta ve öğrencilerinin gelecekte etkili bir vatandaş olmaları için bu uygulamaları sınıflarında yapmaktadırlar. Öğretmenlerin çocuklar için felsefe uygulamalarına hazırlık ve uygulama aşamasında yaşadıkları sorunların belirlenmeye çalışıldığı bu araştırmada farklı okul kademelerden yirmi öğretmen katılmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bu araştırmada öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiş ve veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda; öğretmenlerin hazırlık aşamasında üst düzey düşünmeyi geliştirebilecek açık uçlu soruları hazırlama, uygun uyaran (hikâye, görsel, film vb.) ve tartışmaya konu olacak kavramı bulmada zorlandıkları görülmüştür. Öğretmenlerin okulların fiziki yapısı ile sınıfların kalabalık olmasından kaynaklı sorun yaşadıkları, çocuklar için felsefenin bir gereği olan çember düzenini oluşturamadıkları görülmüştür. Öğrencilerden kaynaklı ise ilgisiz olma, arkadaşlarını dinlememe, birbirlerinin fikirlerini sorgusuz kabul etme, motivasyon kaybı gibi durumlardan dolayı çocuklar için felsefe uygulamalarında sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Öğretmenler, bu sorunların başlangıçta yoğun olduğunu ancak zamanla sorunların üstesinden geldiğini ifade etmişlerdir. Aynı zamanda öğretmenlerin kendi branşlarının öğretim programında çocuklar için felsefeye uygun kazanım olmaması, öğretim programlarının bu tarz çalışmalara izin verecek

* Bu çalışma 4-6 Kasım 2021 tarihleri arasında 9th International Congress on Curriculum and Instruction (ICCI-EPOK)'da sunulmuştur.

esneklikte olmaması ve öğretim programlarının yoğun olması nedeniyle de sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Çalışmaya katılan öğretmenlerin Millî Eğitim Bakanlığı'na önerilerini ise düşünme eğitiminin ders olarak programda yer alması, çocuklar için felsefe eğitimlerinin bakanlık tarafından verilmesi, çocuklar için felsefenin bir alan olarak öğretim programlarına dahil edilmesi oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuklar için felsefe, Felsefe, Düşünme, Öğretmen, Öğretim sorunları.

Problems Experienced By Teachers In Philosophy for Children (P4C) Training

Abstract: Philosophy for children is an important approach and method for developing higher order thinking skills. Teachers who implement philosophy for children in their classrooms find philosophy important because it develops children's thinking skills, prepares them for life and makes them open to different ideas, and they implement these practices in their classrooms so that their students can become effective citizens in the future.

Twenty teachers participated in this study, which sought to identify the problems that teachers experience in the preparation and implementation phases of philosophy for children practices. The teachers were interviewed. In this study, the data were analysed by content analysis where qualitative research method was used.

As a result of the research, it was found that teachers had difficulties in preparing open-ended questions that could develop higher order thinking, in finding appropriate stimuli (story, visual, film, etc.) and in finding the concept that would be the subject of discussion. It was observed that teachers had problems due to the physical structure of the schools and the crowded classrooms, and that they were concerned about the problems caused by not being able to organise the circle, which is a requirement of philosophy for children.

There are problems in philosophy for children practices due to situations such as being indifferent from students, not listening to their friends, accepting each other's ideas without question, and with loss of motivation. Teachers stated that, these problems were more intense at the beginning, but after some time, the problems were overcome. It has been observed that teachers have problems due to the lack of P4C compliant acquisition in the curriculum, the lack of flexibility to allow such studies and the intensive curriculum. The suggestions of the teachers who participated in the study for the Ministry of National Education are that thinking education should be included in the curriculum as a course, that philosophy education for children should be included in the curriculum as a field.

Keywords: Philosophy for children, Philosophy, Thinking, Teacher, Teaching Challenges.

Giriş

Bilim ve teknolojide meydana gelen gelişmeler ve değişimler, eğitim ve öğretimi etkilemiştir. Bireylerin topluma uyum sağlayabilen, değişen dünya düzeninin gerektirdiği becerilere sahip olan, yeni bilgi ve becerileri edinebilen bireyler olmaları ve yaşamlarını sürdürebilmeleri günümüzde önem kazanmıştır. Kızıltan (2012) da çağdaş eğitim anlayışında amacın; düşünen, araştıran, üreten ve ürettiklerini toplumun faydasına yönelik olarak kullanabilen bireyler yetiştirmek olduğunu belirtmekte bunun için de felsefe derslerinin önemini ifade etmektedir.

Çocukların bu becerileri erken yaşlardan itibaren kazanmaları toplumların geleceği için önemlidir.

Çocuklar konuşmaya başlamalarıyla birlikte sorular sorarak yaşamı tanımaya ve anlamlandırmaya çalışırlar. Taşdelen (2014) çocuğun içinde hep bir merak duygusunun var olduğunu, bu duygu sayesinde çocuğun yaşam ve yaşamın gerçekleriyle tanıştığını açıklamıştır. Bu tanışmasıyla birlikte çocuğun merakı soru sorma, bilgi edinme ve ilgi duyduğu şeylere doğru yönelmektedir. Böylece çocuğun aslında felsefi bir tutum içerisine farkına varmadan girmiş olduğunu ifade etmiştir. Çiçek (2017), çocukların çevrelerinden bağımsız olarak meraklı oldukları ve büyüdükçe meraklarını yitirdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca Çiçek, çocuklardaki merakın ve ilginin sürmesini, çocukların sorgulayan bireyler olmalarını ve eleştirel gözle bakmalarını sağlamanın düşünme eğitimi aracılığıyla gerçekleşeceğini belirtmiştir.

Düşünme bireylerin öğrenmelerinin temelinde yer alır. Öğrenmelerin gerçekleşmesinde eğitimin rolü büyüktür ve eğitim almamış kişilerin düşünmelerinin ne düzeyde olduğu tam olarak bilinmemektedir (Deringöl, 2016). İnsan düşünmesinin bir parçasını da felsefi düşünme oluşturur. Cevizci (1996), felsefi düşünmeyi soru sorma eyleminin bitmesiyle, insana dair sorunlara ilgi duyulması ile başlamış olan bir süreç olarak ifade etmektedir. Ayrıca felsefi düşünmenin durumları olduğu haliyle değil de araştırıp inceleyerek ve düşünme süzgecinden objektif olarak değerlendiren bir süreç olduğunu ifade eder.

Droit (2013), felsefeyi; insan beyninde aniden beliren ilginç düşüncelerin, tartışma sürecinde engellemelerin bulunmadığı, tüm ihtimallerin göz önünde tutulduğu, yapılan eleştirilerin farkında olunduğu bir zihinsel alan olduğu için özgürlük olarak gördüğünü ifade etmektedir. Zihinsel bir süreç olarak gerçekleşen düşünme eylemi bireylere aynı zamanda sonsuzluk da sunmaktadır çünkü düşünme sürecinde insan zihninde ortaya çıkanlar sınırlandırılmamaktadır. Özellikle de yetişkinler çocukları sınırlamadığı sürece ortaya çıkan çok sayıda fikir

bu durumu göstermektedir. Fisher (1995) ise felsefeyle ilgilenen çocukların, dünyayı ve kendilerini yeni bir bakış açısıyla görebileceklerini ve bu yeni bakış açısı sayesinde akıllarına gelmeyecek fikirleri de edinebileceklerini ifade etmiştir.

O halde diyebiliriz ki çocukların geleceğin yetişkinleri olduğu göz önüne alındığında, düşünme becerilerinin gelişmesi ve bu konuda yetkinliğe sahip olmaları, ebeveynler ve çocukların öğretmenleri tarafından arzu edilen bir durum olarak görülebilir.

Çocuklar için Felsefe (P4C), çocukların düşünme becerilerinin gelişimini olumlu yönde etkileyen bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Sormaz Ögüt (2019), çocuklar için felsefenin, çocuklarda düşünme ve felsefi düşünmeyi geliştirmeyi amaçladığını ifade etmektedir.

Çocuklar için felsefe ilk olarak Matthew Lipman tarafından geliştirilmiştir. Lipman, John Dewey'in öğrencisidir ve onun düşünmenin eğitimindeki önemine dair fikirlerinden oldukça etkilenmiştir (Taşdelen, 2014; Mehdiyev, 2017; Akkocaoğlu Çayır, 2021). Dünyada pek çok ülkede Lipman'ın geliştirdiği öğretim programı kullanılmaktadır. Çocuklar için felsefe alanında çalışan diğer kişi ise Gareth B. Matthews'dir. Matthews yaptığı çalışmaların hem büyüklerin hem de çocukların felsefe yoluyla düşünmelerini geliştirmeye yönelik olması bakımından Lipman'dan farklılaşmıştır (akt. Karakaya, 2006).

Lipman (2003), çocuklar için felsefeyi çocukların rastgele değil de bilinçli olarak düşünmelerini daha üst seviyeye çıkarmayı amaçlayan bir program olarak açıklamaktadır. Direk (2008) ise çocuklar için felsefeyi, bir uyarandan (haber, okuma metni, yaşamdan bir deneyim, öykü vb.) başlanılarak çocukların karşılıklı iletişim kurmaları ve bu etkileşimleri sırasında tartışmalar yaparak yeni bir bakış açısı geliştirmeleri şeklinde açıklamaktadır (akt: Akkocaoğlu Çayır, 2021). Genel olarak çocuklar için felsefe sürecinde öğretmenlerin ve öğrencilerin kısa bir hikaye, resim, şiir, nesne ya da başka bir uyarıcı paylaşmasını içeren ve sonrasında

sorular üzerinde düşünülmesi ve kapsamlı bir tartışmanın gerçekleştirilir (Trickey & Topping 2004).

Çocuklar için felsefede, çocuklara felsefenin ne olduğunun öğretilmeye çalışılması yoktur. Bunun yerine çocuğa felsefi düşünmenin nasıl yapılacağı ve geliştirileceğini öğretmek amaçlanmaktadır. Çocuklar yetişkinlerin dünya deneyimine sahip değillerdir. Bu nedenle de çocuklar için felsefenin kendine özgü bir dili ve mantığı olmalıdır. Çocuğun günlük yaşamındaki olay ve durumlardan yola çıkarak kendince bir felsefi perspektif kazanması amaçlanmaktadır (Taşdelen, 2014). Çocuklar için felsefe eğitimiyle birlikte çocuklar, soru sorarak ve meraklarını koruyarak, düşünme süreçlerinde aradaki ilişkileri fark ederek, sorgulama yaparak düşündüklerinin gerekçelerini sunabilirler (Akkocaoğlu Çayır, 2015).

Çocuklara felsefe öğretmek isteyen öğretmen için felsefe bilmek bir zorunluluk değildir ancak öğretmenin bir felsefi planı olması tercih edilir. Felsefe öğretmek isteyen öğretmenin, çocukların özgürce düşünmelerini, yaratıcılıklarını, meraklarını, sabır ve mizah duygularını olduğu noktadan daha iyi bir yere getirecek ilgiye sahip olması en çok ihtiyaç duyacağı şeydir (Wartenberg, 2009; White, 2009). Çocuklar için felsefe uygulamalarını yapacak olan öğretmenlerde bulunması gereken özellikleri Sormaz Öğüt (2019) şöyle açıklamaktadır: Öğretmenin temel seviye felsefe bilgisinin olması ve felsefeye ilgi duyması, öğrencilerine sevgi duyması, çocukların da bir birey olduğunu unutmaması, çocuklara ve onların düşüncelerine saygı duyuyor olması, merakın önemini biliyor olması, felsefi düşünme ve sorgulamanın nasıl olacağına dair yeterli bilgi düzeyine sahip olması, uygulama yaparken öğrencilerin birbirlerine hoşgörülle yaklaşacakları demokratik bir ortam oluşturabilmesi, yeni düşüncelere açık olması, çocukları etkileyebileceğinin farkında olup kendi düşüncelerini ve görüşlerini belli etmemesi, iyi bir dinleyici olması, düşüncelerinde özgür olması ve kararlarını baskı altında kalmadan verebilmesidir. Lam (2021) ise öğretmenlere P4C konusunda

eğitim ve destek verildiğinde sınıflarında; diyalog ve sorgulamaya dayalı bir öğretim için istekli olduklarını ve kendilerini geliştirdiklerini belirtmektedir. Ayrıca P4C için öğretim programına yönelik materyal geliştirme, kendi öğretim süreçleri üzerine düşünme, P4C için öğrendiği öğretim stratejisini diğer derslere aktarma, öğretim programındaki felsefi kavramları belirleme ve analiz etme becerilerini geliştirdiklerini açıklamıştır.

P4C ile çocuklarda eleştirel, yaratıcı, özenli ve iş birliğine dayalı düşünme becerilerini geliştirmek hedeflenir. Bu hedefe ulaşma sürecinde çocukların doğru düşünmelerini sağlamak önemlidir çünkü doğru düşünme eylemi, üzerinde çalışılması gereken bir beceridir (Akkocaoğlu Çayır 2021). Bireylerin üst düzey düşünmeyi öğrenmeleri yaşamlarını daha iyi bir noktaya getirmek için ihtiyaçtır. Daniel & Auriac (2011), eleştirel düşünme doğuştan değilse ve çocuklar arasında felsefi diyaloglar kendiliğinden gelişmiyorsa, bu durumda Sokratik sorular sorarak çocukların fikirlerini netleştirmelerinde ve bakış açılarını açık biçimde ifade edebilmelerinde öğretmenin sorumluluğu olduğunu ifade etmektedir.

Freire (1991), bir toplumun geleceğinin belirlenmesinde okulların çok etkili olduğunu söyler. Bu nedenle okullarda verilen her türlü eğitimle; öğrenciler aktif katılım sağlamalı, fikirlerini açıkça ifade edebilmeli, eleştiren ve sorgulayan bireyler olmalıdırlar. Bunun toplumların daha demokratik ve etkili vatandaş yetiştirmek için gereken önemli bir araç olduğunu belirtmektedir.

Çocukların düşünme becerilerinin gelişimi için en önemli görev okullara düşmektedir. Çünkü bir çocuk okul öncesi dönemden başlayarak uzun yıllar boyunca eğitim almaktadır. Daha etkili ve verimli bir eğitimin yolu çocukların düşünme becerilerinin gelişmesine bağlıdır. Öğretmenler okullarda, çocuklara destek olup gelişmelerine önder olacak kişilerdir.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB), 2018 yılında güncellediği öğretim programları incelendiğinde düşünme becerileri için özel olarak hazırlanmış bir öğretim programı bulunmadığı görülmektedir. Bunun yerine ortaokullarda seçmeli

dersler çizelgesinde “Düşünme Eğitimi” adlı bir ders yer almaktadır (<https://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7>). İlkokullar ve okul öncesi sınıf kademeleri için böyle bir ders ise programda görülmemektedir. İlginçtir ki MEB 2011 yılında “MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profili” adlı araştırma çalışması yayımlanmış ve bu çalışmada 21. yüzyıl öğrencilerinin eleştirel düşünebilen ve sorgulayabilen bireyler olduğu konusunda fikir birliğine varıldığı görülmüştür. Bu araştırma sonucuna rağmen çocukların düşünme becerilerini yeterince destekleyecek biçimde öğretim programlarını planlanmadığı görülmektedir.

Son yıllarda Türkiye özelinde “Çocuklar için felsefe” konusunda hem öğretmenler eğitimler almakta hem de öğrencilerin eğitimlere katılmakta olduğu görülmektedir. Bu eğitimleri genellikle MEB değil de diğer kurum ve kuruluşların ağırlıklı olarak yaptıkları görülmektedir.

Ülkemizde çocuklar için felsefe uygulamaları, öğretim programlarında açıkça yer almadığı için uygulama yapan öğretmen sayısı da oldukça sınırlıdır. Bununla birlikte çocuklar için felsefe uygulamalarının yapıldığı öğrencilerin düşünme becerileri üzerinde olumlu katkıları olduğu görülmektedir (Akkocaoğlu Çayır, 2015; Taş, 2017; Erdoğan, 2018; Karasu, 2018; Jensen,2021). Çocukların düşünebilen ve sorgulayabilen bireyler olarak yetişmelerinin önemi de bakanlıkça ortaya konulmuştur (Millî Eğitim Bakanlığı, 2011). Çocukların düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik yapılan eğitimler günümüzde önem kazanmıştır.

Çocuklar için felsefe uygulamaları yapan öğretmenlerin, öncelikle çocuklar için felsefeye yönelik eğitim almış olmaları beklenmektedir. Öğretmenlerin bu eğitimlerinden sonra uygulama sürecine geçtiklerinde sınıflarında hazırlık ve uygulama aşamasında karşılaşacakları sorunların tespit edilmesi ve önlenmesi yapacakları çalışmalarının verimli olması açısından önemlidir. Alanyazın incelendiğinde öğretmenlerin çocuklar için felsefe uygulamaları sırasında yaşadığı sorunları belirlemeye yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oysaki

Türkiye’de çocuklar için felsefe çalışmalarını arttırmanın bir yolu olarak yaşanan sorunların tespit edilmesi gerekmektedir. Bu gereklilik doğrultusunda bu çalışma ortaya çıkmıştır. Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin çocuklar için felsefe uygulamaları (P4C) yaparken yaşadıkları sorunların belirlenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Çocuklar için felsefe uygulamaları yapmak neden önemlidir?
2. Çocuklar için felsefe eğitimlerini öğretmenler neden almalılar?
3. Öğretmenlerin, çocuklar için felsefe uygulamalarına yönelik hazırlık aşamasında karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
4. Öğretmenlerin, çocuklar için felsefe uygulamaları yaparken karşılaştıkları sorunlar nelerdir?
5. Öğretmenlerin, çocuklar için felsefe uygulamalarına yönelik olarak Millî Eğitim Bakanlığı’na önerileri nelerdir?

2. Yöntem

Bu çalışmada, öğretmenlerin çocuklar için felsefenin önemine dair algıları, P4C uygulamaları için hazırlık yapma ve uygulama sürecinde karşılaştıkları sorunlar ile Millî Eğitim Bakanlığı’na P4C uygulamalarına dair önerilerinin neler olduğunu ortaya çıkarmak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırmanın deseni olarak olgu bilim (fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Bu desenin merkezinde bireylerin olguları bildiği ancak bu olguları daha iyi fark edip derinlemesine anlamlandırması vardır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

2.1. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme kullanılarak oluşturulmuştur. Kolay örnekleme yönteminde araştırmacının daha hızlı ve kolay ulaşabileceği bir grubu araştırmaya dahil etmesi vardır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Türkiye’de P4C eğitimine katılan öğretmenler gönüllü olarak katılmaktadırlar. Bu eğitimlerini genel olarak MEB’den

değil de çeşitli kurum ve kuruluşlardan almaktadırlar. Bu nedenle çocuklar için felsefe eğitimi alan ve sınıfında uygulama yapan öğretmen sayısının az oluşu dikkate alındığından, araştırmacı bu çalışma için kolay örnekleme yöntemini seçmiştir. Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken, 2021-2022 eğitim öğretim yılında sınıflarında çocuklar için felsefe uygulamaları yapan öğretmenlerle görüşülmüş ve araştırmaya katılmayı kabul eden 20 öğretmen araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlere Ait Demografik Bilgiler

Değişken	Kategori	N
Cinsiyet	Kadın	16
	Erkek	4
Çalışılan okul kademesi	Okul öncesi	3
	İlkokul	13
	Ortaokul	2
	Lise	1
	Bilim ve Sanat Merkezi	1
	Sınıf öğretmeni	14
Branş	Türkçe	1
	Sosyal Bilgiler	1
	Okul öncesi	3
	Felsefe	1
	Lisans	8
En son mezun olunan öğrenim türü	Yüksek Lisans	11
	Doktora	1
	1-5 yıl	1
Mesleki kıdem	6-10 yıl	4
	11-15 yıl	8
	16-20 yıl	4
	21 yıl ve üstü	3

Çalışan kurum türü	Devlet	16
	Özel	4

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin 16'sının kadın ve 4'ünün de erkek olduğu görülmektedir. Farklı okul kademelerinden öğretmenler araştırmaya dahil olmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenler farklı branşların öğretmenleridir. Öğretmenlerin en son mezun oldukları öğrenim durumuna göre en çok katılım yüksek lisans yapan öğretmenlerdir. Öğretmenlerin mesleki kıdemlerini incelendiğinde ise mesleğinin başında olan öğretmen sayısı 1 iken, mesleğinde 21 yıl ve üzeri çalışan öğretmenlerin sayısı ise 3'tür. Araştırmaya katılan öğretmenlerden 11-15 yıl arası çalışanların sayısı daha fazladır. Öğretmenlerin çalıştıkları okullar incelendiğinde 4 öğretmenin özel okulda, 16 öğretmenin ise devlet okulunda çalıştıkları görülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılan katılımcılar etik kurallar gereği K1, K2, ... K20 şeklinde kodlanmışlardır.

2.2. Veri Toplama Aracı ve Verilerin Toplanması

Fenomenoloji çalışmalarında veriler sıklıkla görüşme yolu tercih edilerek toplanır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile veriler toplanmıştır. Görüşme soruları çocuklar için felsefe eğitimi almış olan araştırmacı ve alan uzmanı görüşü doğrultusunda hazırlanmıştır.

Görüşme soruları yarı yapılandırılmış şekilde hazırlanan 9 adet sorudan oluşmaktadır. Bu sorularla öğretmenlerin bakış açısından; çocuklar için felsefe eğitimini neden aldıkları ve önemi, P4C uygulamaları sırasında karşılaştıkları sorunların belirlenmesi ve öğretmenlerin Millî Eğitim Bakanlığı'na P4C'ye dair önerilerinin neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Görüşmeler öğretmenlerin uygun oldukları zaman dilimleri içerisinde çevirim içi ve telefon görüşmeleri yoluyla yapılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 15 ile 30 dakika arasında sürmüştür. Öğretmenlerle yapılan görüşme sırasında verdikleri

cevaplar kayıt altına alınmış, daha sonra öğretmenlere cevapları tekrarlanarak cevaplar teyit edilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiştir. Verilerin analizinde izlenen sıra şöyledir. Birinci aşamada araştırmacı, görüşme sırasında elde edilen verileri bilgisayar ortamına aktarmıştır ve verileri yazılı forma geçirmiştir. Daha sonra veriler görüşme formunda yer alan sorulara göre gruplandırılmıştır. Bu işlemden sonra veriler analiz edilerek kodlanmıştır. Benzer kavramların oluşturduğu kodlar gruplandırılarak kategoriler oluşturulmaya çalışılmıştır. Araştırmacı kodları ve kategorileri oluşturduktan sonra bir hafta ara verip tekrar verileri incelemiştir. Tek bir araştırmacının yanlılığını gidermek için veriler farklı bir alan uzmanı tarafından daha analiz edilmiştir. Böylece tek araştırmacıdan kaynaklanan yanlılık giderilmeye çalışılarak verilerin geçerlik ve güvenilirlikleri sağlanmaya çalışılmıştır. Araştırma raporu haline getirilmeden önce oluşturulan kod ve kategoriler kullanılarak var olan durum betimlenmeye çalışılmıştır.

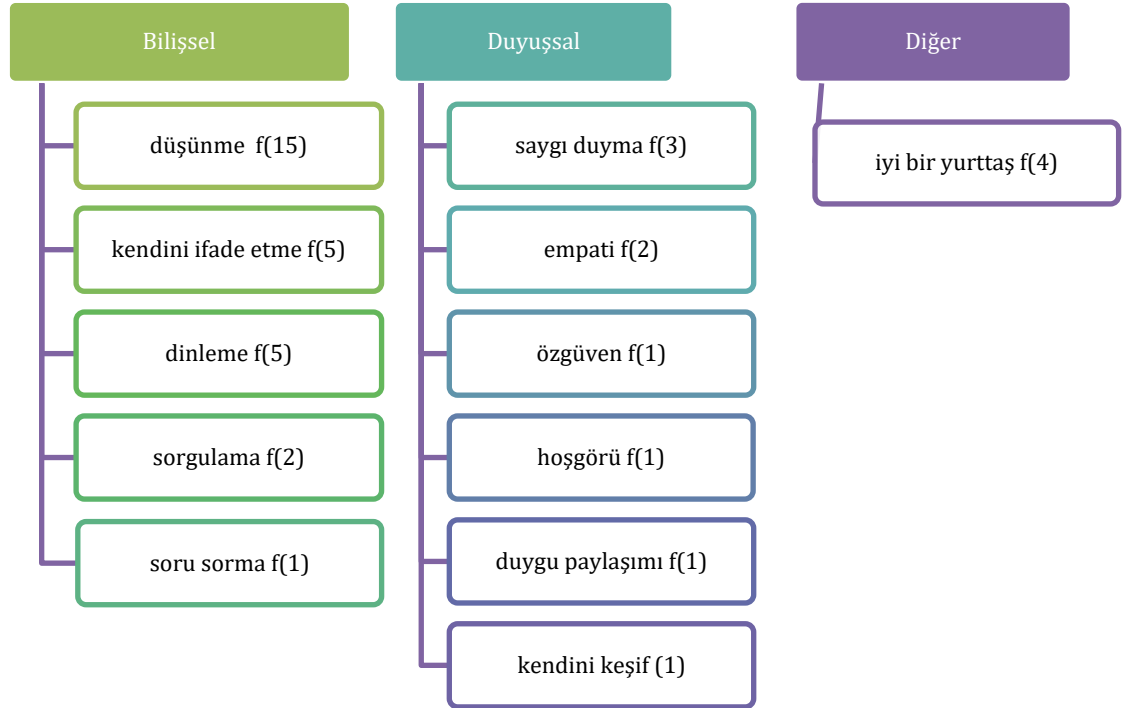
Nitel araştırmalarda güvenilirliği arttırmanın yollarından biri araştırmacı notlarının katılımcılara verilerek, katılımcıların bu verileri yanlışsız ve eksiksiz olduğu yönünde doğrulamalarına dayanır (Büyüköztürk vd., 2013). Bu çalışmanın da güvenilirliğini sağlamak amacıyla araştırmaya tamamen gönüllü olan öğretmenler dahil edilmiştir. Ayrıca görüşme süresince öğretmenlerin istedikleri an görüşmeyi sonlandırabilecekleri de belirtilmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplar kayıt altına alındıktan sonra öğretmenlerin cevapları tekrarlanarak cevapları teyit edilmiştir. Görüşme yapılan öğretmenlerin bakış açılarını yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer verilerek güvenilirliği arttırmak amaçlanmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde, verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgular, araştırma soruları doğrultusunda sunulmuştur.

3.1. Çocuklar için Felsefenin Önemine Yönelik Görüşler

Araştırmanın birinci alt amacını “Çocuklar için felsefe neden önemlidir?” sorusu oluşturmaktadır. Bu soruya yönelik katılımcıların verdikleri yanıtlar analiz edilmiştir. Analiz sonucunda oluşturulan kategori ve kodlar Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Çocuklar için felsefenin önemine yönelik bulgular

Şekil 1 incelendiğinde verilen yanıtların üç kategori altında toplandığı görülmektedir. Verilen yanıtlara göre ilk kategori olan bilişsel kategoride; düşünme, kendini ifade etme, dinleme, sorgulama ve soru sorma yer almaktadır. Katılımcıların on beşi öğrencilerin düşünme becerisini geliştirme açısından

felsefenin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Düşünme becerilerini geliştirme açısından P4C önemlidir. Çünkü çocuklar için felsefe, doğası gereği sorular ve sokratik sorgulama gibi tekniklerle, çocuğun bir kavramı ya da olayı derinlemesine incelemesi ve onun üzerinde düşünmesini sağlamaktadır. Çocuklar için felsefenin özünde üst düzey düşünme becerileri vardır. Bu soruyu 3 katılımcı aşağıdaki gibi betimlemiştir:

K3: *“P4C ile yaratıcı, özenli ve eleştirel düşünme becerileri, öğrencinin öğrenmesini ve hayatında bu becerilere sahip olup uygulayabilmesini sağlamak açısından önemlidir.”*

K6: *“Felsefeyi, bir düşünceye körü körüne bağlamak yerine neyi istediği bilen, soran, sorgulayabilen, eleştirel düşünebilen yani düşünme becerileri gelişmiş bireyler yetiştirmek adına çok önemsiyorum. Böylece empati kuran, anlayan, anlatan, sebep sonuç ilişkisi kurabilen çocuklar yetiştirmek mümkün olabilecektir.”*

K8: *“Çocuklar için felsefe, sorgulayabilen, eleştirebilen, düşünme becerilerine sahip olan, üreten bir toplum olabilmeyi sağlama açısından önemlidir...”*

Kendini ifade etme ve dinleme becerileri okula başlanılan ilk günden itibaren kazandırılmaya çalışılan ve yaşam boyu gerekli olan becerilerdendir. Soru sorma ve sorgulama becerileri ise kişinin yaşamının tamamını etkileyen diğer beceriler olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada soru sorma becerisiyle kast edilen öğrencinin üst düzey soru sorabilmesidir zira günlük hayatta basit soruları sormak ve cevaplamak daha kolayken üst düzey soru sorabilmek bir eğitim gerektirir. Aşağıda bu konuya yönelik bazı katılımcıların görüşlerine yer verilmiştir:

K7: *“Çocukların erken yaşlardan itibaren dinleyen, sorgulayan, iyi bir yurttaşın bulunması gereken özelliklere sahip olmasını istiyorum. Kendi hakkında alınacak kararlara bile sesi çıkmayan olmak yerine kendini iyi ifade eden, düşüncelerini rahatça açıklayan, doğruyu yanlış körü körüne kabul etmeyen birey olarak yetişmesi açısından P4C önemli ve etkilidir.”*

K14: *“Düşünen, sorgulayan birbirine saygı duyan, birbirini dinleyebilen, fikirlerini açıklarken zorlanmayan ideal bir toplum oluşturabilme açısından önemli buluyorum.”*

Çocuklar için felsefenin önemi konusunda oluşturulan bir diğer kategori ise duyuşsal kategorisidir. Bloom’un taksonomisine göre duyuşsal alanda bireylere kazandırılacak özellikler insanın kendisi ve diğerlerine, olay ve durumlara karşı ilgi, tavır, tutum ve değer olarak açıklanabilir (Doğanay ve Sarı, 2007). Katılımcıların yanıtları analiz edildiğinde saygı duyma, empati, özgüven, hoşgörü, duygu paylaşımı ve kendini keşfetme duyuşsal alanın içerisinde yer almaktadır. Bazı katılımcıların bu kategoride yer alan betimlemeleri aşağıdaki gibidir:

K1: *“Düşünme, sorular sorma, duygularını paylaşma, hoşgörülü olma önemlidir. Felsefe yaparken sohbet tarzında olması öğrencilerin rahatça duygularını ifade etmesini de sağlar.”*

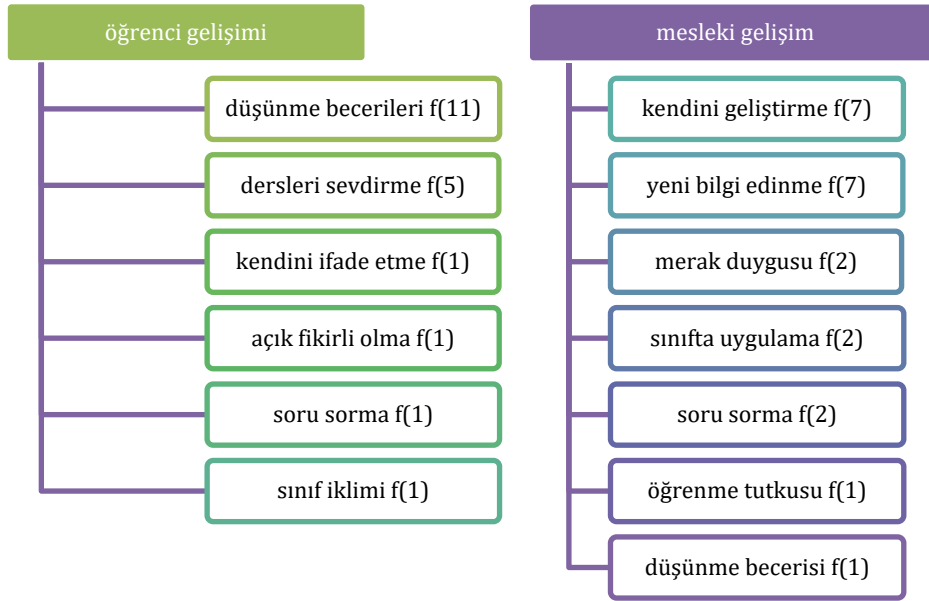
K15: *“Öğrencilerimin özgüven, kendini ifade etme, birbirine saygı duyan, eleştirel düşünen bireyler olmaları açısından oldukça önemli buluyorum. Felsefe uygulamaları yaptıkça öğrencilerimin bu becerileri çok gelişti.”*

Eğitimin amaçlarından biri de etkili bir yurttaş yetiştirmektir. Katılımcılardan alınan yanıtlar incelendiğinde dört katılımcı “öğrencinin iyi ve etkili bir yurttaş olarak yetişmesi” açısından çocuklar için felsefenin önemli olduğunu ifade etmiştir. Aşağıda katılımcılardan birinin bu konudaki görüşüne yer verilmiştir:

K19: *“Çocukların iyi bir vatandaş olmaları için ders kitaplarında neler yapacakları anlatılmış ancak uygulamaya geçildiğinde bunların hiçbirini göremiyoruz. Çocukların hem düşünen hem fikirlerini açıkça ifade edebilen hem de iyi bir dinleme becerisine sahip olarak yetişmeleri açısından P4C önemlidir...”*

3.2. Öğretmenlerin Çocuklar için Felsefe Eğitimini Almalarına Yönelik Görüşler

Araştırmanın ikinci alt amacını “Çocuklar için felsefe eğitimi öğretmenler neden almalı?” sorusu oluşturmaktadır. Katılımcıların verdiği yanıtlar incelenip analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgular kategorilerine ayrıldıktan sonra Şekil 2’de gösterilmiştir. Çalışmaya katılan katılımcıların tamamı öğretmenlerin çocuklar için felsefe eğitimi almaları gerektiğini belirtmişlerdir.

Şekil 2. Çocuklar için felsefe eğitimi öğretmenlerin alma nedenlerine yönelik bulgular

Şekil 2’de öğretmenlerin çocuklar için felsefe eğitimi alma sebeplerine yönelik bulgulara bakıldığında öğrencilerin gelişimi ve mesleki gelişim olmak üzere iki kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Öğrenci gelişimi kategorisinde, en çok öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmek için eğitim alınması gerektiği belirtilmiştir. Daha sonra ise katılımcılar; dersleri sevdirdiği, öğrencilerin kendilerini ifade etmelerini sağladığı, açık fikirli olmalarını desteklediği, soru sorma becerisini geliştirdiği ve sınıf ikliminde değişimleri sağladığı için P4C eğitimi öğretmenler almadırlar şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Bu kategoride yer alan katılımcı betimlemelerinden bazıları aşağıdaki gibidir.

K2: “P4C pedagojisini merak ettiğim için üç yıl önce alanın önde gelen isimlerinden birinden eğitim almıştım. Çocukların eleştirel düşünme becerilerini kazanmalarında, kararlar alırken nedenlerini de düşünmelerinde, kendi düşüncelerini temellendirme ve farklı fikirleri dinlemeye açık olmada etkisi çok büyük.”

K4: “Ben eğitimimi yaklaşık bir yıl kadar önce aldım. Sınıfımda düzenli olarak uygulamalar yapıyorum. Yeni bilgiler edinmek istediğim için eğitimi aldım. Bu eğitim benim için bir fırsat oldu. Öğretmenler P4C eğitimlerini almalılar çünkü felsefe ile hayatı anlamak, güçlü sorular oluşturabilmek, düşünme becerilerini geliştirmek için çok uygun bir alanı oluşturuyor.”

K5: “Eğitimi bütün öğretmenler almalılar çünkü çocuklar için felsefe eğitimi ile ben öncelikle yeni bilgiler edindim. Sınıf ortamındaki atmosferi bu yöntem başlı başına değiştiriyor. Çocuklar P4C yapmaktan çok mutlular.”

Bu amaca yönelik oluşturulan diğer kategori ise mesleki gelişim kategorisidir. Kendini geliştirmek ve yeni bilgiler edinmek en çok verilen yanıttır. Öğretmenlerin mesleki anlamda kendilerini geliştirmeyi, yeni bilgiler edinmeyi seçmiş oldukları görülmektedir. Daha sonra ise P4C'nin ne olduğunu merak ettikleri, bu yöntemi sınıfında uygulamayı öğrenmek istedikleri, soru sorma becerisinin gelişimini desteklediği, yaşam boyu öğrenme tutkusuna sahip oldukları, öğretmenlerin de düşünme becerilerinin gelişmesine yardımcı olduğu için P4C eğitimlerini almaları gerektiği ifade edilmiştir. Katılımcıların bazılarının bu konuya yönelik görüşleri aşağıdaki gibidir:

K6: “Bu eğitimi alırken amacım yeni bilgiler edinmektir. Bu eğitimle birlikte gördüm ki öğrencilere yaklaşımım, sorulara bakış açım ve öğrencilerime sorduğum sorular değişti. Öğrenci merkezli bir eğitim, sorgulayan bireyler yetiştirmek olmazlar arasında yer almalı. Tüm bu nedenlerden dolayı bence öğretmenler P4C eğitimi almalılar.”

K9: *“Kendimi geliştirmek için eğitimi aldım, öğretmenlerde öncelikle kendilerini mesleki anlamda geliştirmek için bu eğitimleri almalılar. Öğretmenin düşünme becerilerine katkı sağladığı için avantajları var. Kendi düşünme becerilerimizi daha aktif kullanma ve mesleki olarak diğerlerinden farklılaşmak için eğitimler alınmalıdır.”*

K12: *“Kendimizi geliştirmek, çocukların düşünme becerilerini geliştirmek, öğretmen olarak bizlerin soru sorma becerilerinin gelişmesi için P4C oldukça etkili ve her öğretmenin bu disiplini tanınması gerektiğini düşünüyorum.”*

3.3. Çocuklar İçin Felsefe Uygulamaları Hazırlık Aşamasındaki Sorunlarına Yönelik Görüşler

Araştırmanın üçüncü alt amacı öğretmenlerin çocuklar için felsefe uygulamalarına hazırlık yaparken karşılaştıkları sorunları belirlemektir. Bu amaca yönelik katılımcılara öncelikle bu uygulamaları hangi derslerle ve neden o dersle bütünleştirdikleri sorulmuştur. Daha sonra ise hazırlık aşamasında yaşadıkları sorunlardan söz etmeleri istenmiştir.

Öğretmenlerin hangi derslerle bütünleştirme yaptıkları sorulduğunda alınan yanıtlar şöyledir: Lise öğretmeni olan katılımcının branşı felsefe olduğu için bu derste bütünleştirme yapmıştır. Amacının öğrencilerin felsefeye karşı tutumlarını değiştirmek olduğunu söylemiştir. Branşı Türkçe olan öğretmen ise, *“Çocukların duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri önemli, bunu yaparken P4C’den yararlanıyorum”* ifadeleriyle bütünleştirmeyi yapma nedenini açıklamıştır. Sosyal bilgiler öğretmeni, dersinin içeriğindeki kavramların fazla olmasından dolayı P4C yapmaya elverişli olduğunu belirtmiştir. Araştırmaya katılan okul öncesi öğretmenleri ise programları gereğince herhangi bir ders kapsamında yapmadıklarını, programın esneklik sağladığını ve istedikleri an P4C uygulamalarını yapabildiklerini belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin çocuklar için felsefeyi hangi derslerle bütünleştirdikleri ise şöyledir: Bütün derslerle bütünleştirenler f(5), hem Türkçe hem de sosyal bilgiler dersi f(4), hayat bilgisi

dersi f(2), Türkçe dersi f(2) ve sosyal bilgiler dersi f(1) kişidir. Bu soruya yönelik sınıf öğretmenlerinin bazı betimlemeleri aşağıdaki gibidir.

K13: *“Türkçe dersinde P4C yapıyorum. Çünkü hikayeler üzerinden yürütüyoruz ve ben bu dersle bütünleştirme yaparken hiç zorlanmıyorum.”*

K18: *“Bütün derslerde yeri ve zamanı geldikçe uygulayabiliyorum. Öğrencilerimin karşılaştıkları olumlu veya olumsuz bir durum üzerinden bile onların düşüncelerini sağlayabilmek yararlı oluyor. Örneğin arkadaşını şikâyet eden bir öğrencinin durumundan yola çıkarak konuya uygun hikayelerle arkadaşlık üzerine düşünceleri yönünde uygulamalar yapıyorum.”*

Katılımcıların çocuklar için felsefe uygulamaları hazırlık aşamasında yaşadıkları sorunlara yönelik elde edilen bulgular incelendiğinde, öğretmenlerden üçü hazırlık sürecini kolay bulma, planlama yapmak yerine doğaçlama şeklinde ilerlemeyi doğru bulma ve ilkökul seviyesi için herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. 17 katılımcının ise yaşadığı sorunlara ait bulgular Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3. Çocuklar için felsefe uygulaması hazırlık aşamasındaki sorunlarına yönelik bulgular

Şekil 3 incelendiğinde, planlama aşamasında en çok öğretmenlerin konuya uygun uyarın bulmada f(9) sorun yaşadıkları görülmektedir. Çocuklar için felsefe

uygulamaları sırasında uyaran olarak bir hikaye, görsel, film, örnek olay vb. materyal olarak kullanılabilir (Taşdelen, 2014; Trickey & Topping, 2004;). Konuya uygun uyaran bulmakta zorlanmak öğretmenler açısından çocuklar için felsefe yapma süreci için zorluk olarak görülmektedir Ayrıca, açık uçlu soru yazmada, felsefi tartışmaya uygun kavram-durum belirlemede, dersle bütünleştirmede, planlama ve uygulama arasında oluşan tutarsızlıkta, öğretmenin eleştirel bakış açısına sahip olamamasında, öğretim programlarının çocuklar için felsefe ile uyumlu olmayışında ve planlanan ders süresini ayarlama da yaşanan sorunlar vardır. Çalışmaya katılan bazı katılımcıların görüşleri aşağıdaki gibidir:

K1: *“Bazen soruşturmalarda sorulması gereken soruları önceden planlamakta zorlandım. Öğrencilerimin cevapları doğrultusunda ilerlemem gerektiği için önceden daha planlı olmak gerekiyor. Ayrıca dersimin konusuyla bütünleştirirken soruşturmaları hazırlamak daha zor oluyor. Uygun kitap seçimi ya da film bulmak çok vaktimi aldı. Bir de ders bağlamından koptuğumuzda ve bütünleştirme yapmadığımızda daha az gerildiğimi fark ediyorum.”*

K11: *“Özgün felsefi sorular hazırlamakta zorlanıyorum, bayağı zamanımı alıyor, hazırlık aşamasında bu sıkıntıya rağmen deneyimledikçe ve pratik kazandıkça daha iyiye doğru ilerliyorum. Bu konuda ek okumalar yaparak kendimi geliştirmem gerekiyor. Felsefi anlamda kendime alt yapı kazandırma ihtiyacı duyduğumu hissetmeye başladım.”*

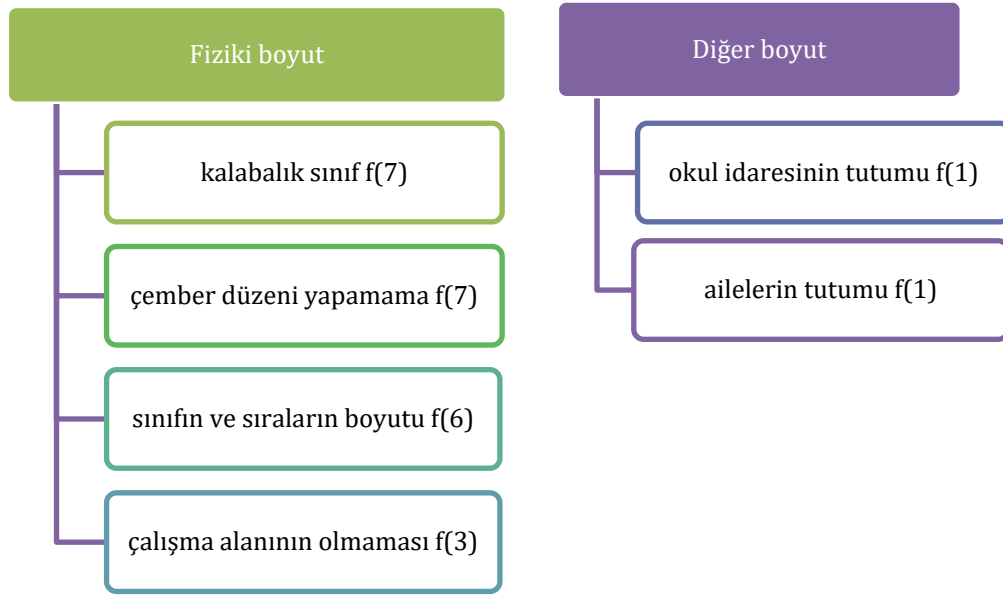
K17: *“En başlarda en çok sorunu yaşadım. Şimdi ise daha rahatım. İlk başladığım dönemde sorgulamayı derinleştiremiyordum. Sanki doğru soruları bulamıyor gibiydim bunu önceden hazırlamak vakit anlamında yorucu oluyor.”*

K20: *“Beni en çok zorlayan kısımlar doğru kavramı seçme, uyaran bulma, sormam gereken soruları program kazanımına uydurmaya çalışmak. Zamanla doğru kavramı ve uyaran seçmeyi öğrenebiliyorum ancak program kazanımları değişmediği için kazanıma uydurmaya çalışmak gerçekten bir süre en büyük zorluk olarak kalıyor.”*

3.4. Çocuklar için Felsefe Uygulama Sürecinde Yaşanan Sorunlara Yönelik Görüşler

Bu araştırmanın dördüncü alt amacı öğretmenlerin çocuklar için felsefe uygulamaları sırasında yaşadıkları sorunları belirleyebilmektir. Bu amaçla katılımcılara üç farklı soru sorularak yaşadıkları sorunların neler olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

Katılımcılara sorulan ilk soruda, uygulama sırasında okul ortamından kaynaklı yaşanan sorunların neler olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular Şekil 4'te yer almaktadır.

Şekil 4. Okul ortamından kaynaklı sorunlara yönelik bulgular

Şekil 4 incelendiğinde okulun fiziki koşullarına yönelik bulgulardan kalabalık sınıf ortamı ve çember düzeni yapamamanın en çok yaşanan sorunlar olduğu görülmektedir. Türkiye’de özellikle devlet okullarında sınıflar klasik düzene göre yapılandırılmıştır. Bu sınıf yapısı da öğretmenlerin çember düzeni oluşturmasında zorluklara neden olmaktadır. P4C uygulamaları yapabilmek için

katılımcıların birbirlerini görecektir şekilde oturmaları ve herkesin söz hakkı alabilmesi için sınıfların kalabalık olmaması gerekmektedir. Yaşanan bir başka sorun ise sınıf ve sıra ölçülerinin öğretmenlerin sınıf düzenini değiştirmesine imkân vermemesidir. En az belirtilen sorun ise çocuklar için felsefe yapmaya uygun çalışma alanının olmamasıdır. Bazı katılımcıların bu sorunlara ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

K6: *“Küçük sınıflar, kalabalık mevcutlar...P4C atölyelerinde çember çok değerli ve kalabalık sınıfta alan yetersizliği yüzünden zorlanıyorum.”*

K9: *“Sınıf ortamımızın uygun olmaması, kalabalık sınıf mevcudu oluşu, bu sınıfta düzenleyememek, çemberleri yaptığımızda uzun soluklu olmayışı yaşadığım zorluklardır.”*

K16: *“Sınıfımın kalabalık olması yaşadığım en büyük sorundu. Çocukların birbirlerini görmelerine, çember düzeni oluşturmaya bu kalabalık ortam izin vermiyordu. Online eğitim yaptığımız zaman gerçekten ilgili çocuklarla ve daha kolay yapabiliyoruz. Ortada fiziki bir ortam kalmamış oluyor.”*

K19: *“Okul ortamında en çok sınıf düzenini ayarlamak sinir bozucu oluyor. Geniş bir sınıf ve çember düzeni yapmak istiyorum bunlar olmadan etkili bir P4C yapmak zor. Öğrencilerin birbirinin yüzünü görmeden birbirlerini dinlemelerini beklemek çok da verimli olmuyor...”*

Katılımcıların okulun fiziki şartlarından ayrı olarak aileler ve okul idaresi açısından da sorunlar yaşadıkları şekil 4 incelendiğinde görülmektedir. Katılımcılar bu sorunları aşağıdaki gibi ifade etmişlerdir:

K19: *“...Ayrıca okul idaresinin böyle çalışmalarda destek olmaması ayrı bir zorluk sebebi. Uygun bir ortam bulma konusunda hiç yardımcı olmuyorlar.”*

K20: *“Sınıfımı çember düzenine getirememek, sınıfın kalabalık olması ayrı bir zorlukken bir de öğrenci ailelerinin yapısından kaynaklı sorun yaşıyorum. Aileler, çocuklar sürekli bilgi verici derslere katılsın, sürekli soru çözsün istiyorlar. Bu*

uygulamaları yapmak onların ders beklentisinin dışına çıkmış oluyor. Bu da okulda beni zorlayan bir zorluk.”

Ayrıca araştırmaya katılan yedi öğretmen okul ortamından kaynaklı sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu öğretmenler sınıf ortamlarının çocuklar için felsefe uygulamaları yapmaya uygun olduğunu ifade etmişlerdir. Yedi öğretmenden ikisi özel okulda çalıştıkları için her türlü imkana sahip olduklarını belirtirken, iki öğretmen ise okul öncesi öğretmeni oldukları için böyle sorunları olmadığını belirtmişlerdir.

Katılımcılara sorulan ikinci soruda ise, öğrenciden kaynaklı yaşanan sorunları belirlemek amaçlanmıştır. Katılımcılardan sadece biri öğrencileriyle hiç sorun yaşamadığını belirtirken, diğer katılımcılar uygulamaya başladıkları ilk zamanlardan itibaren öğrencilerden kaynaklı sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu sorunlara yönelik bulgular Şekil 5’te sunulmuştur.

Şekil 5. Öğrenciden kaynaklı yaşanan sorunlara yönelik bulgular

Şekil 5 incelendiğinde, çocuklar için felsefe uygulamaları sırasında öğrenciden kaynaklı sorunların başında; öğrencinin çalışmalara katılmak

istememesi, üzerinde hiç düşünmeden sorgusuz kabul ederek arkadaşlarının söylediklerini kendi fikri gibi tekrarlama ve uygulamalar sırasında birbirlerini dinlememeleri gelmektedir. Öğrencilerin kendi düşüncelerini ifade etmekte zorlanmaları, motive olamamaları, her felsefi tartışma için bir sonuç beklemeleri, tartışılan konudan uzaklaşıp farklı konulara doğru yönelmeleri, sorulara doğru cevap vermeleri gerektiğini düşünüp sınıdıklarını hissetmeleri, uygulama sürecince hep konuşma istediği içerisinde olmaları da yaşanan diğer sorunlardır. Bazı katılımcıların bu konuya yönelik görüşleri aşağıdaki gibidir:

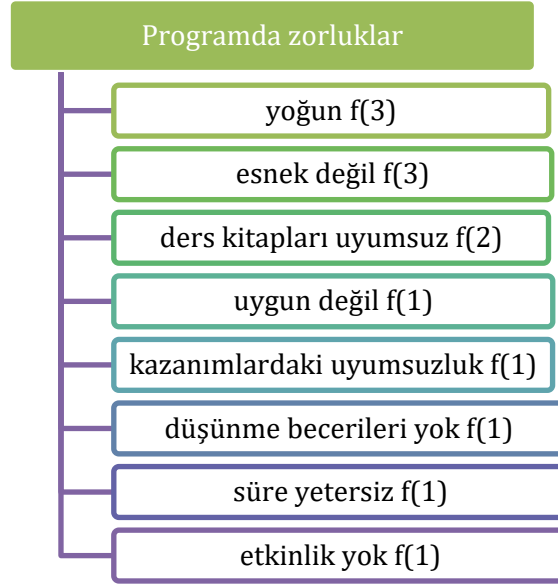
K2: *“İlk zamanlarda düşüncelerinin doğru ya da yanlış olarak sınıdacağını düşünerek katılmak istemeyenler vardı. Bir de uygulama sonunda illa bir şey çıkmasını bekleyenler oluyordu. Sürecin kendisinin çocuklar için felsefe olduğunu anlayınca katılım arttı.”*

K5: *“Çemberde bazı öğrenciler konuşmak için aşırı istekli iken, bazıları sessiz kalmayı tercih ediyorlar. Uzun süre söz hakkı almayan çocuğun katılmaya isteksiz olabileceği ya da sıkılıyor olabileceğini düşünüyor ve endişeleniyorum.”*

K6: *“Sorgusuz kabulleri küçük yaşta o kadar yerleşmiş ki düşüncelerini gerekçelendiremiyorlar. Hep ne yapacakları ne söyleyecekleri öğretilmiş gibi. Sözü onlara bıraktığımda kendi düşüncelerini ifade etmede tıkanıklık yaşıyor.”*

K16: *“Fikrini ifade etmek için çok heyecanlanan çocuklar var. Bu durum sanki yarış halinde gibi yaşandığı için sürekli bir konuşma isteği oluyor. Bu durumda birbirlerini dinlemedikleri de oluyor. Bir de birinin söylediklerini üzerinde hiç düşünmeden olduğu gibi tekrarlayan öğrenciler var ve birbirlerini taklit ediyorlar.”*

Katılımcılara sorulan üçüncü soru ise çocuklar için felsefe uygulamalarını sınıflarında yaparken öğretim programından kaynaklı yaşadıkları sorunları tespit etmeye yöneliktir. Bu soruna yönelik bulgular Şekil 6’da sunulmuştur.

Şekil 6. Öğretim programından dolayı yaşanan sorunlara yönelik bulgular

Öğretmenlerin öğretim programından dolayı yaşadıkları sorunların başında; öğretim programlarının yoğun olması ve esnek olmaması gelmektedir. Daha sonra sorunları şöyle sıralamışlardır: Ders kitaplarının uyumsuz olması, öğretim programının uygun olmaması, öğretim programlarındaki kazanımların uyumsuz olması, düşünme becerilerinin öğretim programında yer almaması, ders sürenin yetersiz olması ve çocuklar için felsefe çalışmaları için etkinliklerin yer almamasıdır.

Ders kitaplarının içeriklerinin, P4C için uygun etkinlikleri ve yeterli süreyi içermediğini ve bu durumun öğretim programında yer almadığını ifade eden öğretmenler vardır. Bu öğretmenlerin, MEB (2018) öğretim programını yeterli biçimde incelemeyeceği görülmektedir. Çünkü MEB öğretim programında ders kitaplarının içeriği açık ve net bir biçimde verilmemiştir. Bunun yerine MEB öğretim programları incelendiğinde; programın amaçları, perspektifi, değerler, yetkinlikler, ölçme-değerlendirme yaklaşımı, bireysel gelişim ve öğretim programı ile ders alanına özgü özel amaçlar, alana özgü beceriler, uygulamada dikkat edilecekler, öğretim programının yapısı, derse yönelik konu alanları ve

kazanımlara yer verildiği görülmektedir (MEB, 2018). Bazı öğretmenlerin konuya yönelik görüşleri aşağıdaki gibidir:

K9: *“Müfredatın yoğun olması, Türkçe ders metinlerinin didaktik olması bu atölyeler için uygun olmaması yaşadığım sorunlardır.”*

K16: *“Çocukların hazır bulunuşluğu olmadığı için çalışmalara uygun planlama yapmam gerekiyor. Programda ve ders kitaplarında düşünme becerilerine yönelik bir şeyler yer almıyor. Sorgulayan çocuklar yetiştirmek için bunlara dikkat etmek gerekir.”*

K18: *“Program keşke çocuklar için felsefe yapmamıza olanak verecek süre tanısaydı. Yoğun oluşu nedeniyle hep bir şeyleri yetiştirmeye çalışıyoruz. Açıkçası P4C'yi zorunlu dersler dışında yer alan serbest etkinlik derslerinde yapıyorum böylece hem zaman dilimi hem de programa uygunluğu konusunda minimum sorun yaşıyorum.”*

K19: *“Öğretim programında P4C'ye yönelik maalesef bir etkinlik yok. Biz bunları derste açık açık yapamıyoruz. Değerler eğitime dair açıkça yapılacaklar belli iken P4C ile değerler eğitimi vermeye çalışıyorum. Keşke programda gerekli esneklik olsaydı da bizde sınıflarımızda rahatça uygulama yapabilseydik.”*

Katılımcıların dokuz tanesi öğretim programı açısından herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bütün derslerde kavramların bulunması ve bu kavramların P4C yapmayı elverişli kılıyor olmasıyla, konuların çok zengin olması sayesinde sorun yaşamadıkları açıklamışlardır. Okul öncesi öğretmeni olan katılımcılar; kendi öğretim programlarının çocuklar için felsefe uygulamasına olanak verdiğini ifade etmişlerdir. Ayrıca özel okulda çalışan okul öncesi öğretmenleri, bu okulların getirdiği kolaylık sayesinde materyal bulmada zorlanmadıkları için sorun yaşamadıklarını belirtmiştir.

Öğretmenlerden bir tanesi ise K3: *“Öğretim programından kaynaklı sorunları tam olarak bilmiyorum”* ifadesi kullanmıştır.

3.5. Öğretmenlerin Millî Eğitim Bakanlığı'na Yönelik Önerileri

Bu araştırmada, öğretmenlerin çocuklar için felsefeye dair Mili Eğitim Bakanlığı'na (MEB) önerilerde bulunmaları beşinci alt amacı oluşturmaktadır. Katılımcılardan biri önerisini MEB 'e değil de eğitim fakültelerine yönelik olarak açıklamıştır.

K12: *"Eğitim fakültelerinde eğitim felsefesi derslerinin haricinde P4C dersi de eklenmeli. Bu işe genç öğretmenlerden başlanmalı. Çünkü alandaki kişiler kendi istekleri olmadan dahil edildikleri eğitim ve uygulamalarda istekli olmuyorlar."*

Milli Eğitim Bakanlığına öneride bulunan katılımcılardan bazıları f(10), P4C eğitiminin öğretmenlere verilmesi gerektiğini belirtmektedir. Katılımcılardan bazılarının konuya yönelik görüşleri aşağıdaki gibidir:

K11: *"P4C programa dahil edilmeli, fakat tabi ki öğretmenler yoğun bir hizmet içi eğitimden geçtikten sonra uygulanmaya başlamalıdır."*

K14: *"P4C her çocuğun hayatında yer almalıdır. Bu nedenle öğretmenler hizmet içi eğitimle bu kursu alabilirler. Ders olarak eklenebilir."*

P4C ile düşünme becerilerini birbirinden ayrı düşünen katılımcılar düşünme becerilerine yönelik bir dersin olması gerektiğini de belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri düşünme becerileri için K20: *"P4C olarak değil de düşünme becerileri olarak zorunlu bir ders hem ilkokul hem de ortaokul programında yer almalıdır"* ifadesini kullanmıştır.

Bir katılımcı K4: *"P4C ile derslerin tasarlanması ve P4C için ayrı bir alan oluşturulması olabilir"* ifadesini kullanırken bu görüşe yakın olarak P4C için ayrı bir alan oluşturulması yönünde görüş bildiren f(5) katılımcılar olmuştur. Diğer bir katılımcının görüşü ise şöyledir: K9: *"Ana sınıftan itibaren müfredatın bu minvalde değiştirilmesi, yoğunluktan ziyade az, öz ve yaşamla bağlantılı temaları merkeze almamız önemli."*

Katılımcılardan biri de okul idaresinin ve diğer okul personeli ile felsefe oturumlarının düzenlenebileceği bir öneride bulunmuştur. Katılımcının görüşü aşağıdaki gibidir:

K5: *“Özellikle okulun idari kadrosundan başlanarak tüm eğitimcileri içine alan ve her ay belirlenen bir kavram ile uyaran üzerinden çember buluşmaları yapılabilir. Böylece çocuklar gibi öğretmenler de P4C’yi tanıyabilirler. Bu çember buluşmalarından sonra gönüllü öğretmenlere eğitimler verilebilir.”*

Millî Eğitim Bakanlığı’na önerilerden bir tanesi ise kaynak ve materyal sağlama yönünde yapılmıştır. K10: *“Programda P4C’ye yer verilmeli, gereken kaynaklar, metinler, kitaplar ile öğretmenler desteklenmeli. Belki bu durum için bir komisyonun bile kurulması olabilir. Kaynakların artmasını çok isterim.”*. Bir katılımcı P4C eğitimlerinin verilmesine yönelik öneri yerine eleştiride bulunmuştur. Eleştirisi şöyledir: K16: *“Önüme gelenin kendini uzman görmesini çılgınca buluyorum. Öğretmenleri eğitenler üniversite de bilim yapan kişilerden olmalı. Dernek, vakıf üzerinden belge alıp öğretmenleri eğitmeye kalkanlar var. Kendilerini eğitmen ve kolaylaştırıcı gibi kavramlarla tanıtıyorlar. Öğretmen olmayan bu kişiler buldukları bu güçle öğretmenin alanına müdahale ediyor ve bunu çok sık gözlemliyorum. Normal gitmeyen, yüksek ücretli bir eğitim furyası var. Bunu durdurmak ve öğretmenlerin eğitim almalarını kolaylaştırmak önemli bence.”*

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada sınıflarında çocuklar için felsefe uygulamaları yapan öğretmenlerin, çocuklar için felsefeyi neden önemli buldukları, P4C eğitimlerini neden aldıkları, P4C uygulamaya hazırlık ve uygulama sürecinde yaşadıkları sorunlar ile P4C uygulamalarına yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı’na önerilerinin neler olduğu sorularına cevap bulunmaya çalışılmıştır.

Öğretmenlerin genel olarak; çocuklar için felsefeyi önemli buldukları, eleştirel düşünebilen, sorgulayabilen, fikirlerini açıkça ifade edebilen çocukların, etkin birer vatandaş olarak yetişmeleri gerekliliği sonucu bulgularla ortaya

konulmuştur. Çocuklar için felsefe yapmanın önemli bir noktası da öğrencinin hem sosyal hem de duygusal öğrenmeleri ile değerler eğitimi fırsat vermesidir.

Öğretmenler çocuklar için felsefe eğitimlerini hem öğrencilerin gelişimlerini desteklemek hem de kendilerinin mesleki anlamda gelişimlerini arttırmak amacıyla aldıkları görülmektedir. Türkiye’de çocuklar için felsefe eğitimleri özel kurumlar, üniversitelerin sürekli eğitim merkezleri, dernekler ve vakıflar aracılığıyla verilmektedir. Millî Eğitim Bakanlığı hizmet içi eğitim olarak okul öncesi ve ilköğretim öğretmenlerine bu eğitimleri vermemektedir. Sadece P4C’ye yönelik kısa seminer videoları hazırlamıştır. Yine bu videoları sadece çocuklar için felsefeyi merak eden öğretmenler izlemektedirler. Bu durumda gönüllü olarak P4C eğitimi alan öğretmenlerin öğrencilerinde geliştirmek istedikleri özellikler şöyle açıklanabilir. Üst düzey düşünebilen, sorgulayabilen, fikirlerini açıkça ifade edebilen, farklı bakış açılarına saygı duyan bireyler olmalarıdır. Bu özelliklere sahip öğrencilerin yetişmesini önemsedikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerin P4C eğitimleri alarak kendi gelişimlerini destekliyor olmaları da onların öğrenmeye her zaman açık olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunluğunun yüksek lisans ve üzeri mezuniyete sahip oldukları düşünüldüğünde kendilerini geliştirmeye odaklandıkları söylenebilir.

Bu araştırmada öğretmenler çocuklar için felsefe uygulamalarına yönelik planlama aşamasında; tartışmaya uyaran bulma, açık uçlu sorular yazma yani üst düzey düşünmeyi geliştirecek sorular hazırlama ve tartışmaya uygun kavram bulmada zorlandıklarını belirtmişlerdir. Benzer bir sonuç Akkocaoğlu Çayır’ın (2018) öğretmen adayları ile yaptığı çalışmasında da görülmüştür ve araştırmada öğretmen adayları üst düzey düşünmeyi sağlayan soru sormada zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan bu çalışmada öğretmenlerin öğretim programı konusunda yaşadıkları sorunlardan biri de çocuklar için felsefeyi kazanımlarla ilişkilendirme sorunudur. Akkocaoğlu Çayır’ın (2018) yaptığı araştırmada da benzer bir durum

görülmüş ve araştırmacı öğretmen adaylarının öğretim programıyla çocuklar için felsefeyi ilişkilendirmede zorluk olarak gördüklerinden söz etmiştir. Bu zorluğun nedeni olarak öğretmen adaylarının felsefi bilgi eksikliklerinden ya da felsefe ile öğretim programı konuları arasında bağlantıya ilişkin görüşlerinden kaynaklanabileceğini açıklamıştır. Farahani (2014) ise, çocuklar için felsefe öğretiminde yaşanan zorlukları belirlemeye yönelik yaptığı çalışmada öğretmenlerin programa aşına olmadıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin bu zorluğun üstesinden gelmek için felsefi tartışmaları nasıl yürüteceğini öğrenmelidir demektedir. Bu açıdan bakıldığında Farahani ve Akkocaoğlu Çayır'ın çalışmalarından elde ettikleri bulgular bu araştırmanın sonucunu destekler niteliktedir. Ayrıca bu araştırmaya katılan öğretmenlerden öğretim programına dair zorluk yaşamadıklarını belirtenlerin, öğretim programı ile P4C arasında bağlantıları kuracak kadar felsefi bilgi ya da ilişkilendirmeye sahip oldukları da söylenebilir.

Bu araştırmada ortaya çıkan bir başka sonuç ise, öğrencilerden kaynaklı sorunların başında öğrencilerin uygulamalara karşı ilgisiz oluşu, tartışılan konudan uzaklaşması, öğrencilerin birbirlerini dinlememesi ve kendini ifade etmekte zorlanmaları gelmektedir. Akkocaoğlu Çayır'ın (2018) çalışmasında katılımcıları tartışmaya katmanın zor olduğuna dair elde ettiği sonuç bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Millî Eğitim Bakanlığı öğretim programında düşünme eğitime yönelik zorunlu ders olmadığı için öğrencilerin P4C ile yeni karşılaştıklarını söyleyebiliriz. Öğrencilerin çocuklar için felsefeyle yeni karşılaşmış olmaları, onları tedirgin etmiş, sorulara cevap verirken çekinmelerine ve ilgisiz olmalarına neden olmuş olabilir. Nitekim Kefeli ve Kara (2008) araştırmalarında öğrencilerle çocuklar için felsefe çalışmalarını uygularken karşılaştıkları temel sorunun, öğrencilerin düşüncelerini istedikleri gibi ifade edemiyor olduklarını belirtmişlerdir. Bu duruma neden olarak da çocukların yaptıkları etkinlikler hakkında hiçbir şey bilmediklerini ifade etmişlerdir.

Araştırmada elde edilen bulgular incelendiğinde öğrencilerden kaynaklı yaşanan sorunlardan biri de çocukların sınındıklarını düşünmeleridir. Murriss (2008), yaptığı araştırmasında çocuklar için felsefenin eğitimciler için önemli ve belirgin biçimde zorluklar sunduğunu belirtmiştir. Murriss, gerçekten doğru veya yanlış cevap olmadığı konusunda öğretmenlerin öğrencileri bilgilendirmelerinin öneminden söz etmiştir. Çünkü çocuklar doğru veya yanlış cevap vermeye odaklanıp sınındıklarını düşündükleri için bu durumun bir sorun olduğunu ve bunu aşmaları için de öğretmenlerin pratik yapmalarının önemli olduğunu açıklamıştır. Ayrıca Kefeli ve Kara (2008) araştırmalarında, öğrencilerin hata yapmadan sorulara doğru cevaplar verme kaygısı yaşadıklarını ve bu açıdan sınırlandıklarını belirtmektedir. Bu bakımdan yapılan araştırmalar (Kefeli ve Kara, 2008; Murriss, 2008) öğrencilerin sınındığını düşünmeleri bulgusunu destekler niteliktedir.

MEB (2018) Türkçe öğretim programları incelendiğinde öğrencilerin kazanmaları beklenen dinleme ve konuşma becerileri vardır. Bu çalışmada görülen öğrencilerden kaynaklı sorunlar; öğrencilerin birbirlerini dinlememeleri, konuşma isteği içinde olmaları, kendilerini ifade etmede zorlanmalarıdır. Bu sorunların dinleme ve konuşma becerilerinin yeterince öğrenilmediği, eksik öğrenildiği ya da bu becerilere öğrencilerin istenilen düzeyde ulaşmamalarından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Bu çalışmada öğretmenler uygulama yaparken okulun fiziki koşulları, sınıfların kalabalık olması ve çember düzenini sağlayamamak gibi sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Türkiye'deki okulların öğrenci yoğunluklarının farklı olması, özel okulların sınıf mevcutlarının devlet okullarında göre çok daha az olması bu sorunların kaynağı olarak düşünülebilir. Akan ve Bilgin (2022), yaptıkları araştırmada çocuklar için felsefe uygulamalarının yapılması önündeki en büyük engellerin sınıfların kalabalık olması ve uygulamayı rahatlıkla

gerçekleştirebilecek sınıfların okullarda bulunmayışı olarak gördüklerini belirtmişlerdir.

Öğretmenlere, çocuklar için felsefeye yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı'na önerileri sorulmuştur. Öğretmenler, düşünme eğitimi dersinin programda yer alması, çocuklar için felsefe eğitimlerini bakanlığın vermesi, çocuklar için felsefenin bir alan olarak programda yer alması önerilerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, öğrencilerini önemseydiğini söylenebilir. Ayrıca P4C uygulamaları yaparken programdan kaynaklı yaşadıkları sorunlara çözüm bulmaya yönelik önerilerde buldukları görülmüştür. Çelebi vd. (2022) yaptıkları araştırmanın sonucunda; çocuklar için felsefenin düşünme becerileri geliştirebilme açısından öneminden söz ederek, öğretim programında felsefi kavramların öğrencilerin seviyesine uygun hale getirilmesi, öğretmenlere hizmet içi eğitimler düzenlenmesi önerilerine yer vermişlerdir. Bu bakımdan Çelebi vd. (2022) ile bu çalışmaya katılan öğretmenlerin benzer önerileri olduğu görülmektedir.

P4C uygulamalarının artırılması için öğretmen eğitimlerine önem verilmelidir. Öğretmenlerin P4C eğitimlere kolayca ulaşmaları, sınıflarında çocuklar için felsefe uygulamalarını daha fazla yapabilmelerine imkân yaratmaktadır. Sofu & Imbrosciano (1991) de çocuklar için felsefe programının başarılı olmasının önündeki en büyük engelin, felsefe eğitimi almamış öğretmenlerin bu becerilere sahip olup olmadıklarının bilinmemesi ve uygulamayı uygulamayacaklarının tahmin edilememesi olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca çocuklar için felsefe programının başarılı olmasının koşullarını şöyle açıklamışlardır: Öğretmenlerin felsefi soruları belirlemeleri, uyanan (örnekler, anolojiler vb.) kullanarak felsefi sorulara yönelik tartışmalar oluşturmaları, öğrencilerin savundukları felsefi görüşleri belirleme ve bilme becerileridir. Bu bağlamda öğretmenlerin P4C eğitimlerini doğru bir biçimde almaları doğru bir şekilde P4C uygulamalarını sınıflarında gerçekleştirebilmeleri için gereklidir.

Çocuklar için felsefe uygulamalarının Türkiye’de yeni olmasıyla birlikte uygulamalar sırasında yaşanan sorunların çözümüne yönelik şu önerilerde bulunulabilir.

1. Öğrencilerin felsefe ve düşünmeye yönelik derslerle daha erken yaşlarda tanışmaları, üst düzey düşünme ve soru sorma becerilerini geliştirebilmek için öğretim programlarında ders olarak yer verilebilir.
2. Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlerin çocuklar için felsefeyi sınıflarında aktif olarak kullanabilmeleri için öğretmenlere başlangıç ve ileri düzeyde eğitimler verebilir. Böylece erken yaşlarda felsefe ile tanışan çocuklar felsefe derslerine ilgi gösterebilirler.
3. Üniversitelerin eğitim fakültelerinde çocuklar için felsefe dersleri öğretmen adaylarına verilebilir. Böylece öğretmen adayları felsefi tartışmaları nasıl yürütebileceklerini, çocukları düşünmeye nasıl teşvik edebileceklerini öğretmenliğe başlamadan önce öğrenebilirler.
4. Okullarda çocuklar için felsefe uygulamalarının yapılabileceği uygun fiziksel ortamlar oluşturulabilir, gerekirse P4C için ayrı bir derslik oluşturulabilir.
5. Milli Eğitim Bakanlığı öğretmenlere çocuklar için felsefe etkinliklerini destekleyecek nitelikte derslerle ilişkilendirilmiş örnek kitapçıklar hazırlayabilir.

Problems Experienced by Teachers in Philosophy for Children (P4C) Training

Summary

Nurten KODAZ ÖCAL

Phd. Candidate
Ministry of National Education, Adana, TR
ORCID: 0000-0002-4240-405X
nurkodaz@gmail.com

Birsel AYBEK

Assoc. Prof.
Çukurova University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Adana, TR
ORCID: 0000-0001-5846-9838
baybek@cu.edu.tr

Introduction

Developments and changes in science and technology have had an impact on education and training. Today, it has become important for individuals for being able to adapt to society, having the skills required by the changing world order, acquiring new knowledge and skills, and sustaining their lives. Kızıltan (2012) also states that the aim of modern education is to raise individuals who think, research, produce and use what they produce for the benefit of society and expresses the importance of philosophy courses for this purpose. It is important for the future of societies that children acquire these skills from an early age.

Thinking places a part at the base of people's learning. Education plays a major role in the realisation of learning, and it is not known exactly at what level of thinking people without education have (Deringöl, 2016). Philosophical thinking is a part of human thinking. Cevizci (1996) states the philosophical thinking as a process which begins with the end of the act of asking questions and the interest in human problems. He also defines that philosophical thinking is a process that evaluates situations objectively, not as they are, but by examining and analysing them and through the filter of thinking.

The act of thinking, as a mental process, also offers infinity to the individuals, because what emerges in the human mind in the process of thinking is not limited. This is especially the case when adults do not limit children, as can be seen from the large number of ideas that emerge. Fisher (1995) stated that children who are interested in philosophy can see the world and themselves from a new perspective, and that they can acquire ideas that they would not have thought of, thanks to this new perspective. Therefore, we can say that considering that children are the adults of the future, the development of their thinking skills and competence in this regard can be seen as a desirable situation for parents and teachers of children.

Philosophy for Children (P4C) is seen an approach which positively influences the development of children's thinking skills. Sormaz Ögüt (2019) states the philosophy for children actually aims to develop children's thinking and philosophical thinking.

Philosophy for children was first developed by Matthew Lipman. Lipman was a student of John Dewey and was greatly influenced by his ideas about the importance of thinking in education (Taşdelen, 2014; Mehdiyev, 2017; Akkocaoğlu Çayır, 2021). The teaching programme developed by Lipman is used in many countries around the world. Another person working in the field of philosophy for children is Gareth B. Matthews. Matthews differs from Lipman in that his studies aim to develop the thinking of both adults and children through philosophy (Karakaya, 2006).

Lipman (2003) explains philosophy for children as a programme that aims to raise children's thinking to a higher level in a deliberate rather than accidental way. In general, the philosophy for children process involves teachers and pupils sharing a short story, picture, poem, object or other stimulus, followed by reflection on questions and an extended discussion (Trickey & Topping, 2004).

Philosophy for children does not teach children what philosophy is. Instead, the aim is to teach them how to engage in and develop philosophical thinking. The aim is for children to develop a philosophical perspective based on the events and situations in their everyday lives. Philosophy education for children enables children to ask questions, maintain their curiosity, realise the relationship between thinking processes and present the reasons for what they think by asking questions (Akkocaoğlu Çayır, 2015).

It is not necessary for a teacher knowing the philosophy, who wants to teach philosophy to children, but it is preferable for the teacher having a philosophical plan. The teacher who wants to teach philosophy should have an interest to bring children's free thinking, creativity, curiosity, patience and sense of humour to a better place than where they are (Wartenberg, 2009; White, 2009). Lam (2021) states that when teachers are trained and supported in P4C, they support and improve themselves in their classrooms; dialogue and inquiry-based teaching. He also explained that they developed their skills in developing curriculum materials for P4C, reflecting on their own teaching processes, transferring the teaching strategy learned for P4C to other lessons, identifying and analysing philosophical concepts in the curriculum.

P4C aims developing critical, creative, caring and collaborative thinking skills of children. In the process of achieving this goal, it is important to ensure that children think correctly because the act of thinking correctly is a skill that needs to be worked on (Akkocaoğlu Çayır, 2021). Schools have the most important role in developing children's thinking skills. This is because a child is educated for many years, starting from the pre-school stage. More effective and efficient education depends on the development of children's thinking skills. Teachers are the people who support children and guide their development in schools.

Looking at the curricula updated by the Ministry of National Education (MoNE) in 2018, there is no curriculum specifically designed for thinking skills. Instead, there is a course called "Thinking Education" in the elective course schedule for secondary schools (<https://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7>). There is no such course in the curriculum for primary and preschool classes.

In recent years, both teachers and students in Turkey have received training in 'Philosophy for Children'. These trainings are generally provided by other institutions and organisations and not by the Ministry of National Education.

As the practices of Philosophy for Children are not explicitly included in the curricula in Turkey, the number of teachers implementing these practices is quite limited. However, it can be seen that philosophy for children practices have positive contributions to students' thinking skills (Akkocaoğlu Çayır, 2015; Taş, 2017; Erdoğan, 2018; Karasu; 2018; Jensen, 2021). The importance of raising children as individuals who can think and question has also been made clear by the Ministry (Ministry of National Education, 2011). Training to develop children's thinking skills has become more important today. As people are social beings, there are positive situations and problems that are experienced during the trainings.

Teachers implementing Philosophy for Children are expected to have received training in Philosophy for Children. After this training, it is important to identify and prevent the problems that teachers will encounter in the preparation and implementation stages in their classrooms when they start the implementation process. In the literature review, no study was found that identified the problems teachers experienced in implementing philosophy for children. However, it is necessary to identify the problems experienced as a way to increase the study of philosophy for children in Turkey. In accordance with this necessity, this study has been conducted. The aim of this study is to determine the problems experienced by teachers during the practice of philosophy for children.

To this end, answers were sought to the following questions:

1. Why is it important to practise philosophy for children?
2. Why should teachers be trained in philosophy for children?
3. What are the problems teachers face during the preparation phase of philosophy for children practice?
4. What are the problems that teachers face during the practice of philosophy for children?
5. What are the suggestions of the teachers to the Ministry of National Education for the practices of philosophy for children?

2. Research method

In this study, qualitative research method was used to reveal teachers' perceptions about the importance of philosophy for children, the problems they encounter in the process of preparing and implementing P4C practices, and their suggestions to the Ministry of National Education regarding P4C practices. The design of this research was phenomenological. The focus of this design is that individuals know the phenomena, but they are more aware of these phenomena and understand them in depth (Yıldırım & Şimşek, 2018).

2.1. Research sample

The study group of the research was formed by using convenience sampling, which is one of the purposeful sampling methods. In the convenience sampling method, the researcher includes a group that can be reached more quickly and easily by the researcher (Yıldırım & Şimşek, 2018). Teachers who participate in P4C training in Turkey do so voluntarily. In general, they do not receive this training from the MoNE,

but from different institutions and organisations. For this reason, the researcher chose the convenience sampling method for this study, considering the small number of teachers who received philosophy for children training and practiced it in their classrooms. In determining the study group of the research, the teachers who implemented Philosophy for Children practices in their classrooms during the 2021-2022 academic year were interviewed and 20 teachers who agreed to participate in the study constituted the study group of the research.

16 female and 4 male teachers participated in the study. Teachers from different school levels were included in the study. The teachers who participated in the research were teachers from different branches. According to the most recent educational level of the teachers, the highest number of participants were teachers with a Master's degree f(11). When analysing the professional seniority of the teachers, the number of teachers who are at the beginning of their professional career is 1, while the number of teachers who have been working in the profession for 21 years or more is 3. When analysing the schools where the teachers work, it can be seen that 4 teachers work in private schools and 16 teachers work in public schools. In addition, the participants in the study were coded as K1, K2, ... K20 according to ethical rules.

2.2. Data collection tool and data collection

In phenomenological studies, data are often collected through interviews (Yıldırım & Şimşek, 2018). In this study, data were collected using semi-structured interview questions. The interview questions were prepared in accordance with the opinions of the researcher and the field experts, who have received philosophical education for children.

The interview questions consist of 9 semi-structured questions. These questions tried to find out, from the teachers' point of view, why they received philosophy education for children and its importance, the problems they encountered during P4C practices, and the teachers' suggestions to the Ministry of National Education regarding P4C. The interviews were conducted through online and telephone interviews during the periods when the teachers were available. The interviews with the teachers lasted approximately 15 to 30 minutes. The answers given by the teachers during the interviews were recorded and then confirmed by repeating the answers to the teachers.

2.3. Data analysis

The data obtained were analysed using the method of content analysis. The order of data analysis was as follows. In the first stage, the researcher transferred the data obtained during the interview to the computer environment and transferred the data to the written form. Then the data were grouped according to the questions in the interview form. After this process the data were analysed and coded. The codes formed by similar concepts were grouped and an attempt was made to form categories. After creating the codes and categories, the researcher took a break for a week and analysed the data again. To eliminate the bias of a single researcher, the data were analysed by another expert in the field. This was an attempt to eliminate the bias of a single researcher and to ensure the validity and reliability of the data. An attempt

was made to describe the existing situation using the codes and categories created before the research report was written.

One of the ways to increase reliability in qualitative research is based on giving the researcher's notes to the participants and verifying that these data are accurate and complete (Büyüköztürk et al., 2013). After recording the responses of the interviewed teachers to the questions, the teachers' responses were repeated and their responses were confirmed. In order to reflect the perspectives of the interviewed teachers, direct quotations were used to increase reliability.

3. Findings and interpretation

This section presents the findings from the data analysis in relation to the research questions.

3.1. Views on the importance of philosophy for children

The first sub-objective of the research is the question "Why is philosophy important for children? The answers given by the participants to this question were analysed. As a result of the analysis, the answers were grouped into three categories (cognitive, affective and other). The cognitive category consists of thinking f (15), self-expression f (5), listening f (5), enquiry f (2) and asking questions f (1). The development of thinking skills is important in terms of P4C. By its very nature, philosophy for children enables children to analyse a concept or an event in depth and to reflect on it through techniques such as questions and Socratic interrogation. At the heart of philosophy for children are high-level thinking skills.

Self-expression and listening skills are among the skills that are encouraged from the first day of school and are necessary for life. Questioning and enquiry skills are other skills that have a lifelong impact. What is meant here by questioning skills is the student's ability to ask high level questions, because while it is easier to ask and answer simple questions in everyday life, asking high level questions requires training. Another category created about the importance of philosophy for children is the affective category. According to Bloom's taxonomy, the characteristics of individuals in the affective domain can be explained as interest, attitude, attitude and value towards oneself and others, events and situations (Doğanay & Sarı, 2007). When the participants' responses were analysed, respect f (3), empathy f (2), self-confidence f (1), tolerance f (1) and self-discovery f (1) were included in the affective domain.

One of the aims of education is to create an effective citizen. When the participants' responses were analysed, four participants stated that philosophy was important for children in terms of "raising students to be good and effective citizens".

3.2. Teachers' opinions on training in philosophy for children

The second sub-objective of the research is the question "Why should teachers receive training in Philosophy for Children? The answers given by the participants were examined and analysed. When the results of the analysis were analysed, all the teachers who participated in the study stated that teachers should receive P4C training.

When analysing the reasons for teachers to undertake Philosophy for Children training, it was found that they fell into two categories: pupil development and professional development. In the category of student development, the most common reason was that teachers should receive training to improve students' thinking skills

f(11). Subsequently, participants stated that teachers should receive P4C training because it makes the classroom more enjoyable f (5), enables students to express themselves f (1), helps them to be open-minded f (1), improves the ability to ask questions f (1) and brings about changes in the classroom climate f (1).

The other category created for this purpose is the professional development category. Improving oneself f(7) and acquiring new knowledge f(7) are the most common answers. It can be seen that teachers chose to improve themselves professionally and acquire new knowledge. They then stated that they should attend P4C training because they are curious about what P4C is f(2), they want to learn how to use this method in their classroom f(2), it supports the development of questioning f(2), they have a passion for lifelong learning f(1), and it helps teachers develop their thinking skills f(1).

3.3. Opinions on the problems of the preparatory phase of philosophy for children practice

The third sub-objective of the study was to identify the problems that teachers face when preparing for philosophy for children's practices. For this purpose, the participants were first asked in which courses they integrated these practices and why they integrated them in this course. Then they were asked to talk about the problems they experienced during the preparation phase.

The philosophy teacher made integration part of her own course. She stated that her aim was to change students' attitudes towards philosophy. The Turkish teacher found it important for children to express their feelings and thoughts and stated that she did this through P4C. The social studies teacher stated that the concepts in her course were suitable for P4C. The pre-school teachers stated that their programmes were flexible and that they did P4C whenever they wanted. The classroom teachers stated that they integrated it into their teaching.

When analysing the results obtained from the participants regarding the problems they experienced during the preparation phase of philosophy for children's applications, three of the teachers stated that they found the preparation process easy, that they found it right to improvise instead of planning, and that they had no problems for the primary school level. In addition, writing open-ended questions f(7), identifying concepts or situations suitable for discussion f(2), integration into the lesson f(1), inconsistency between planning and implementation f(1), lack of critical perspective f(1), incompatibility in the curriculum f(1), not being able to adjust the lesson time f(1).

During the planning phase, it was found that teachers had the most problems in finding suitable stimuli for the subject f (9). Stories, visuals, films and case studies can be used as stimuli during the practice of philosophy for children (Taşdelen, 2014; Trickey & Topping, 2004). The difficulty in finding suitable stimuli is considered as a difficulty for teachers in the process of philosophy for children. In addition, f(7) teachers have problems in writing open-ended questions, f(2) in determining concepts or situations suitable for discussion, f(1) in integrating into the lesson, f(1) in inconsistency between planning and implementation, f(1) in teachers' lack of critical perspective, f(1) in incompatibility of the curriculum and P4C, and f(1) in adjusting the planned lesson time.

3.4. Opinions on the problems encountered in the practice of philosophy for children

The fourth sub-objective of this study was to determine the problems that teachers experienced during the philosophy for children's practices. For this purpose, the participants were asked three different questions to determine the problems they experienced.

The first question asked of the participants aimed to identify the problems encountered during implementation due to the school environment. When the results were analysed, it was found that the answers fell into two categories. The first category relates to the physical dimension of the school. Crowded classroom environment f (7) and not being able to organise in a circle f (7) are the most common problems. In Turkey, especially in public schools, classrooms are structured according to the classical order. This classroom structure also makes it difficult for teachers to create a circle organisation. In order to carry out P4C applications, participants should be seated so that they can see each other and classrooms should not be crowded so that everyone can have a say. Another problem is that the dimensions of the classroom and the desks do not allow teachers to change the layout of the classroom f (6). The least mentioned problem is the lack of a suitable workspace for children to philosophise f(3). The second category consists of the attitude of the school management f(1) and the attitude of the parents f(1). In addition, seven teachers who participated in the study stated that they did not have any problems arising from the school environment. These teachers stated that the classroom environment was suitable for doing philosophy practices for children. Two of the seven teachers stated that they had all kinds of opportunities because they worked in a private school, while two teachers stated that they did not have such problems because they were pre-school teachers.

The second question asked of the participants was to find out about the problems caused by the students. Only one of the participants stated that they never had problems with their students. The other participants stated that they have had problems with the students since they first started the practice. The main problems arising from the students during the philosophy for children's practices were that the students did not want to participate in the studies f (7), they accepted what their friends said without questioning it and repeated it as their own ideas f (7), and they did not listen to each other during the practices f (6). Other problems were students' difficulty in expressing their own thoughts f(3), lack of motivation f(2), expecting a result for each philosophical discussion f(2), moving away from the discussed topic to other topics f(1), thinking that they had to answer the questions correctly and that they were being tested f(1), and always wanting to talk during the application process f(1).

The third question asked of the participants was aimed at identifying the problems they experienced due to the curriculum when implementing Philosophy for Children practices in their classrooms. The main problems experienced by teachers due to the curriculum are that the curriculum is intensive f(3) and not flexible f(3). Other problems are incompatible textbooks f(1), inappropriateness of the P4C curriculum f(1), incompatibility of outcomes in the curriculum f(1), lack of thinking skills in the

curriculum f(1), insufficient course time f(1) and lack of activities for philosophy studies for children f(1).

Nine of the participants stated that they had no problems with the curriculum. They explained that they did not have any problems because there are concepts in all courses and these concepts make it possible to do P4C and the subjects are very rich. Participants who are pre-school teachers stated that their curriculum allows them to practice philosophy for children. In addition, pre-school teachers working in private schools stated that they did not have any problems because they did not have any difficulties in finding materials thanks to the convenience of these schools.

3.5. Teachers' Suggestions to the Ministry of National Education

In this study, the fifth sub-objective is the teachers' suggestions to the Ministry of National Education (MoNE) regarding philosophy for children.

Some of the participants who made suggestions to the MoNE, f (10), stated that P4C training should be given to teachers. In addition, participants made suggestions to faculties of education. In addition, the participants who think that P4C and thinking skills are separate also stated that there should be a course for thinking skills. One of the participants also suggested that philosophy sessions could be organised with the school administration and other school staff. Again, one of the participants suggested that resources and materials should be provided by the Ministry. Another participant made a criticism instead of a suggestion.

Discussion, Conclusion and Recommendations

As a result of the findings of this study, it was concluded that teachers find philosophy for children important and that children who can think critically, question and express their ideas clearly should grow up to be active citizens. Another important aspect of philosophy for children is that it provides opportunities for social and emotional learning and values education.

It was observed that teachers were trained in philosophy for children both to support the development of pupils and to enhance their professional development. In Turkey, P4C training for teachers is not provided by the MoNE. Therefore, the teachers who receive training are volunteer teachers. It can be said that these teachers are the teachers who support their students' higher order thinking skills. Teachers also show that they are always open to learning by receiving P4C training.

The difficulties that the teachers face in the planning phase are finding ideas for discussion, writing open-ended questions, i.e., preparing questions to develop higher order thinking, and finding concepts suitable for discussion. Akkocaoğlu Çayır (2018) found a similar result in his research with pre-service teachers.

It was observed that teachers had problems in relating P4C to the outcomes of their own curricula. A similar problem was observed in a study conducted with pre-service teachers and it was explained that it could be due to the lack of philosophical knowledge of pre-service teachers or their views on the connection between philosophy and curriculum subjects (Akkocaoğlu Çayır, 2018). Farahani (2014), in his study to identify the difficulties in P4C teaching, stated that teachers do not know the curriculum well. He mentioned that in order to overcome these problems, teachers need to learn how to conduct philosophical discussions.

Another finding of this study is that there are problems that come from the students. The main problems are students' reluctance towards P4C, their distance from the topic being discussed, students not listening to each other and their difficulty in expressing themselves. There is no compulsory course on thinking skills in the MoNE curriculum. We can say that the students have just encountered P4C and this encounter may have made them uncomfortable and caused them to be hesitant and indifferent in answering the questions. Kefeli and Kara (2008) saw the students' inability to express their thoughts as they wanted to during the P4C applications as the main problem. They stated that the reason for this situation was that the children did not know anything about the activities they were doing.

One of the problems raised by pupils is that children think they are being tested. Murriss (2008) stated in his research that philosophy for children is important for educators, but it is also difficult. Murriss mentioned the importance of teachers informing their pupils that there really is no right or wrong answer. He explained that if children focus on the correctness of their answers, they will think that they are being tested and this is a problem. In Kefeli and Kara's (2008) study, it was found that students were worried about giving correct answers without making mistakes and were therefore limited. The research (Kefeli & Kara, 2008; Murriss, 2008) supports the findings that students believe they are being tested.

When the MoNE (2018) Turkish teaching programmes are examined, there are listening and speaking skills that students are expected to acquire. The problems that the students in this study have been that they do not listen to each other, they want to speak and they have difficulties in expressing themselves. We can say that these problems arise from the fact that listening and speaking skills are not sufficiently learned, are incompletely learned or that students do not achieve these skills at the desired level.

In this study, teachers reported problems such as the physical conditions of the school, overcrowded classrooms and the inability to organise the circle. The different pupil densities of schools in Turkey and the fact that class sizes in private schools are much smaller than in public schools can be seen as the source of these problems. Akan and Bilgin (2022) found in their study that the biggest obstacles to the implementation of philosophy for children's practices were the overcrowded classrooms and the lack of classrooms in schools that could easily accommodate the practice.

The teachers were asked for their suggestions to the Ministry of National Education regarding philosophy for children. The teachers said that the course of thinking education should be included in the curriculum, that the Ministry should provide training in philosophy for children, and that philosophy for children should be included as a subject in the curriculum. It can be said that the teachers who made suggestions care about their students. In addition, it was seen that they made suggestions to find solutions to the problems they experienced due to the programme while doing P4C practices. As a result of their research, Çelebi et al. (2022) mentioned the importance of philosophy for children in terms of developing thinking skills and suggested that philosophical concepts in the curriculum should be adapted to the level of students and in-service training should be organised for teachers. In this respect, it

can be seen that Çelebi et al. (2022) and the teachers participating in this study have similar suggestions.

Teacher training should be emphasised to increase P4C practices. Teachers' easy access to P4C training enables them to implement more philosophy for children's practices in their classrooms. Sofo & Imbrosiano (1991) explained the main obstacle to the success of the philosophy for children programme as follows It is not known whether teachers who are not trained in philosophy have these skills or not, and it is unpredictable whether they will use them or not. They also explained the conditions for the success of the philosophy for children programme as follows Teachers' ability to identify philosophical questions, to create discussions on philosophical questions using stimuli (examples, analogies, etc.), and to identify and know the philosophical views defended by the pupils. In this context, it is necessary for teachers to be properly trained in P4C in order to implement P4C practices in their classrooms.

As philosophy for children's practices are new in Turkey, the following suggestions can be made to solve the problems encountered during the practices.

1. To introduce students to philosophy and thinking at an earlier age and to develop their higher order thinking and questioning skills, it can be included as a course in the curriculum.
2. The Ministry of National Education can provide initial and in-service training for teachers so that they can actively use philosophy for children in their classrooms. In this way, children who are introduced to philosophy at an early age may show interest in philosophy classes.
3. Courses in philosophy for children can be given to prospective teachers in the faculties of education at universities. In this way, future teachers can learn how to conduct philosophical discussions and how to encourage children to think before they start teaching.
4. Suitable physical environments can be created in schools where philosophy for children can be practised and, if necessary, a separate classroom can be created for P4C.
5. The Ministry of National Education can prepare sample booklets for teachers to support philosophy for children's activities.

KAYNAKÇA | REFERENCES

Akan, R. ve Bilgin, A. (2022). Türkiye'deki Eğitim Kurumlarında Uygulanan Çocuklar için Felsefe (Philosophy for Children-P4c) Program Uygulamalarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi. *Kaygı. Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 21(2), 560-592. DOI: 10.20981/kaygi.1090736.

Akkocaoğlu Çayır, N. (2015). Çocuklar için Felsefe Eğitimi Üzerine Nitel Bir Araştırma. (Yayımlanmış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Akkocaoğlu Çayır, N. (2018). Philosophy for Children in Teacher Education: Effects, Difficulties and Recommendations. *International Electronic Journal Of Elementary Education*. 11(2), s. 173-180.

Akkocaoğlu Çayır, N. (2021). *İlkokul İçin Uygulama Örnekleriyle Öğretmenler İçin Çocuklarla Felsefe (P4C) Rehberi*. Ankara: Pegem Akademi

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık (14. Baskı)

Cevizci, A. (1996). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Ekin Yayıncılık.

Çelebi, A. , Malkoç, C., Malkoç, H., Aydın, H., Malkoç P. (2022). Çocuklar için Felsefe ile İlgili Kavramsal Çerçevenin Değerlendirilmesi. *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*. 8(54): 896-906.

Çiçek, H. (2017). Felsefeyle Çocuk Çocukla Felsefe. *Çocuk ve Medeniyet*.2(4), 51-60.

Daniel, M. F. & Auriac, E. (2011). Philosophy, Critical Thinking and Philosophy for Children. *Educational Philosophy and Theory*. 43(5), 415-435. DOI: 10.1111/j.1469-5812.2008.00483.x

Deringöl, Y. (2016). Eleştirel Düşünen Çocuklar. N. Kuyumcu (Ed.) *Kuram iyi de sınıfta ne yapalım?* İstanbul: E Yayıncılık.

Doğanay, A., & Sarı M. (2007). Öğretim Amaçlarının Belirlenmesi, İfade Edilmesi ve Uygun İçeriğin Seçilmesi. A. Doğanay (Ed.). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.

Droit, R. P. (2013). *Kızıma Felsefe Öğretiyorum*. İstanbul: Say Yayıncılık.

Erdoğan, P. (2018). Çocuklarla Felsefe Yaklaşımının Düşünsel, Tarihsel ve Sosyal Temelleri Üzerine Bir İnceleme. (Yayımlanmamış yüksek lisan tezi.) Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara

Farahani, M. F. (2014). The Study on Challenges of Teaching Philosophy for Children. *Procedia-Social And Behavioral Sciences*. 116, 2141-2145.

Fisher, R. (1995). *Teaching Children To Learn*. Nelson Thornes Ltd.

Freire, P. (1991). *Ezilenlerin Pedagojisi*. Ankara: Ayrıntı Yayınevi.

Jensen, S. S. (2021). The Impact of Philosophy with Children from the Perspective of Teachers. *Educational Studies*. DOI: 10.1080/03055698.2020.1871323.

Karakaya, Z. (2006). Çocuk felsefesi ve çocuk eğitimi. *Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 6(1), 23-37.

Karasu, F. Z. (2018), İlkokul Çocuklarıyla Felsefe Yapmak Üzerine Nitel Bir Çalışma: Dördüncü Sınıf Örneği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.) Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.

Kefeli, İ., Kara, U. (2008). Çocukta Felsefi ve Eleştirel Düşüncenin Gelişimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 339-357.

Kızıltan, Ö. (2012). Felsefe Öğretimi Sorunları ve Yeni Yaklaşımlar. *Eğitim Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 1(4), 334-342.

Lam, C. (2021). The Impact of Philosophy for Children on Teacher's Professional Development. *Teachers and Teaching*, 27(7), 642-655. DOI:10.1080/13540602.2021.1986693

Lipman, M. (2003). *Thinking of Education*. Cambridge University Press.

Mehdiyev, G.(2017). Düşünme Eğitimi veya Çocuklar için Felsefe. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(40), 160-172.

Milli Eğitim Bakanlığı (2011). *MEB 21. Yüzyıl Öğrenci Profilleri*. Erişim Tarihi: 10.01.2022 (https://www.meb.gov.tr/earged/earged/21.yy_og_pro.pdf)

Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). Erişim tarihi: 12.01.2022 (<http://mufredat.meb.gov.tr/programlar.aspx>)

Milli Eğitim Bakanlığı. Erişim tarihi: 12.01.2022 (<https://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7>)

Murris, K. S. (2008). Philosophy with Children, the Stingray and the Educative Value of Disequilibrium. *Journal Of Philosophy Of Education*. 42(3-4), S. 667-685.

Sofu, F. & Imbrosciano, A. (1991). Philosophy? For Children, *Educational Review*. 43(3), 283-305. DOI: 10.1080/0013191910430304

Sormaz Ögüt, F. (2019). Felsefi Düşünmenin Önemi ve Çocuklar için Felsefe. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Taş, I. (2017). *Çocuklar için Felsefe Eğitim Programının 48-72 Aylık Çocukların Zihin Kuramı ve Yaratıcılıklarına Etkisi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana.

Taşdelen, V. (2014). Felsefenin Gülümseyen Yüzü Çocuklar. *Türk Dili*. 107(756), S. 562-568. Erişim tarihi: 07.12.2021 (<https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/562.pdf>)

Trickey, S. & Topping, K. J. (2004). "Philosophy for children": A Systematic Review. *Research Papers in Education*, 19:3, 365-380. DOI: 10.1080/0267152042000248016.

Wartenberg, T. A. (2009). *Big Ideas for Little Kids: Teaching Philosophy through Children's Literature*. Rowman&Littlefield Publishing Group.

White, D. (2009). *Çocuklar için Felsefe*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.